

permetrà acostar-nos de seguit a conceptes rellevants, com el substantiu *destral* per referir-se a l'alcavota (glossari) o el paper que fan les dones sicilianes al *Facet* (índex temàtic). Si ens hi volem entretenir més, la lectura combinada del text, dels comentaris i de les notes ens donarà una visió profunda d'aquesta obra que Rossanna Cantavella ens ha posat a l'abast i que és, en definitiva, l'ensenyament de l'art de la mentida amb l'objectiu d'engalipar les dones.

BIBLIOGRAFIA

- ALTURO (1996): Jesús Alturo Perucho, «Un Facetus en dístics copiat a Barcelona al segle XII-XIII», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 15, 393-99.
- BADIA & al. (2010): Lola Badia, Joan Santanach i Albert Soler, «Els manuscrits lul·lians de primera generació als inicis de la *scripta* librària catalana», dins Anna ALBERNI, Lola BADIA, Lluís CABRÉ (eds.), *Transllatar i transferir. La transmissió dels textos i el saber (1200-1500)*, Santa Coloma de Queralt: Obrador Edendum-Publicacions URV, ps. 61-90.
- CABRÉ (2011): Miriam Cabré, *Cerverí de Girona: un trobador al servei de Pere el Gran*, Barcelona-Palma de Mallorca: Universitat de Barcelona-Universitat de les Illes Balears.
- ELLIOT (1977): Alison G. Elliott (ed.), «The Facetus: or, The Art of Courtly Living», *Allegorica*, 2, núm, 2, 27-57.
- MOREL-FATIO (1886): Alfred Morel-Fatio, «Le livre de courtoisie», *Romania*, 10, 497-518.

LLORET, Albert: *Printing Ausiàs March: Material culture and Renaissance poetics*, Madrid: Centro para la edición de los clásicos españoles, 2013.

ALEJANDRO COROLEU

ICREA-Universitat Autònoma de Barcelona

alejandro.coroleu@icrea.cat

Aquest llibre examina la fortuna editorial d'Ausiàs March al segle XVI des del punt de vista tant de la difusió impresa (i manuscrita) del corpus textual marquià com de la influència de la poesia de March en les lletres castellanques del Renaixement. El volum d'Albert Lloret s'ocupa sobretot de les dues edicions cinc-centistes més importants de March, la de Juan Navarro, apareguda a València el 1539, i l'edició barcelonina, a cura de Carles Amorós, publicada quatre anys més tard. En la introducció Lloret adverteix que la seva tria no respon a criteris de vàlua tecnològica de les edicions analitzades sinó a la rellevància històrica dels volums de Navarro i Amorós, atès que l'edició valenciana (que presenta la versió castellana de Baltasar de Romaní) va figurar entre els llibres d'alguns dels autors literaris

més importants del Segle d'Or espanyol, i que l'edició del 1543 fou la base de moltes de les edicions marquianes posteriors (incloent-hi la traducció llatina preparada per Vicent Mariner el 1633). La monografia de Lloret es divideix en dues parts, cadascuna composta de tres capítols, que corresponen a les dues edicions estudiades. Lloret hi empra una metodologia on es combinen l'atenció vers el context social que envolta la producció d'ambdues edicions, la feina codicològica i l'interès per qüestions d'història literària. Els dotze apèndixs inclosos ajuden el lector a seguir les variants textuais de la tradició marquiana, a localitzar els manuscrits de March conservats, a comprendre els mecanismes mimètics de poetes com Boscán o fins i tot a llegir materials paratextuals d'edicions posteriors al volum enllestit per Amorós. Tanquen l'estudi de Lloret un índex de noms i de conceptes molt complet i un llistat de referències bibliogràfiques, a més d'onze il·lustracions d'alguns dels manuscrits i edicions examinats.

Els primers tres capítols s'ocupen de l'*editio princeps* del 1539, que aplega només 46 composicions de March amb la traducció de Romaní. Dedicada a Ferran d'Aragó, duc de Calàbria, és una edició tocada per un desig d'oferir una lectura moral de l'obra marquiana. Aquest to moralitzant s'aprecia ja en el pròleg redactat per Romaní —l'anàlisi del qual conforma el primer capítol del llibre aquí ressenyat—, en què el traductor es refereix a les «moralidades de Osias Marco». La interpretació de Romaní va, però, més enllà i la seva traducció d'Ausiàs March s'ha de lligar —a parer de Lloret (capítols 2 i 3)— amb l'ambient literari valencià de la dècada dels anys 30 del segle XVI. Un ambient marcat per la influència de la poesia de «cancionero» i pel Petrarca vulgar, factors que, al capdavall, determinaran la tria editorial de Navarro i el to de la versió de Romaní.

Les pàgines que Lloret dedica a l'edició d'Amorós del 1543 són el resultat d'una tasca codicològica de primer ordre. Costejada per Ferran Folc de Cardona, que també va encarregar exemplars manuscrits dels poemes marquians (són els còdexs *B* i *K*), l'edició barcelonina inclou un total de 122 peces. En la seva detalladíssima anàlisi de l'edició d'Amorós (capítol 5) Lloret demostra com el manuscrit *D* (Biblioteca Nacional de España, Ms. 2985), igualment produït a iniciativa de Ferran Folc de Cardona aquí descrit de nou en un estudi codicològic molt detallat, fou l'exemplar utilitzat per l'impressor per preparar la seva edició del corpus marquian. Una empresa filològica, assenyala Lloret, que reordena, però, la seqüència dels poemes copiats en el manuscrit conservat a Madrid. Aquest nou arranjamant no és només formal sinó que respon a la voluntat, per part d'Amorós, d'oferir una lectura de la poesia marquiana inspirada en el *Canzoniere* de Petrarca i en els models elegíacs de poetes clàssics llatins com ara Propèrci i Ovidi (capítol 6).

Un dels mèrits d'aquest estudi és l'atenció al context històric i l'abundància de dades d'arxiu que permeten, entre d'altres coses, oferir un retrat molt acurat (i molt vívid) dels mecenes que van encarregar les edicions estudiades. L'itinerari vital de Ferran Folc de Cardona, de Nàpols a Barcelona, es documenta detalladament en el capítol 4. Una altra figura sobre la qual el lector aprèn moltes coses és

Carles Amorós, personatge fins ara encara força desconegut malgrat la seva important producció editorial. La visió que Lloret ens dona de l'impressor no es limita a l'estudi de la seva tècnica tipogràfica sinó que contribueix a situar-lo dins el món intel·lectual barceloní de l'època.

Des de fa un temps sabem que, al Renaixement, no hi ha textos estàtics. El text s'escurça, s'allarga o s'abreuja segons les necessitats dels impressors i dels lectors, i s'adapta a les realitats d'aquells que el fan servir. Ausiàs March n'és un exemple fefaent: la seva poesia és susceptible d'imitació literària i d'ús (o abús) moralitzador en diversos ambients culturals al llarg del Cinc-cents hispànic. *Printing Ausiàs March* ens ho demostra amb una erudició notable.

MARTOS, Josep Lluís (ed.), *Joan Roís de Corella, Psalteri*, edició crítica, estudi introductor i notes, València: Institució Alfons el Magnànim i Diputació, 2013; «Biblioteca d'Autors Valencians» 59.

CURT WITTLIN

prof. emèrit, Universitat de Saskatchewan
crtwittlin@gmail.com

Estic segur que tots els lectors de *Llengua & Literatura* han participat en congressos i jornades on cada conferenciant fou presentat al públic per algú que coneix bé tant l'orador com el tema de que parlarà. Però sovint el presentador fa el que en retòrica es diu *praeteritio*, limitant-se a anunciar que «El següent orador no necessita introducció». I pot ser que això agradi a l'orador, perquè els deu minuts, o més, que s'estalvien així es poden afegir al temps dedicat a la discussió final.

En el cas de J. L. Martos, parlar d'ell és al mateix temps parlar de Corella. Ell sí que no s'ha de presentar a un públic de filòlegs i historiadors de la llengua i literatura catalanes i valencianes. Ell ha dedicat innumbrables hores a cultivar el fèrtil camp dels estudis corellians plantant-hi arbres, els *ligna* «que no perdran fulla» del salm bíblic 1.3, ço és les seves edicions crítiques i definitives, arbres que amb els seus fruits garanteixen que el progrés acadèmic continuarà. (Vegeu les setze entrades MARTOS en la bibliografia del llibre, p.137-149).

Però és innegable que l'obra de Corella que interessa a la majoria del públic segueix sent la *Tragèdia de Caldesa* i les diatribes en vers que s'hi relacionen, textos que ningú no dubta a classificar com a «obres de creació». És el contrari del que passa amb les traduccions fetes per Corella, obres que fan que alguns es demanin —ho sé per experiència— per què dedicar tant de temps a textos que, per definició, no són, o no deuriem ser, obres de creació? La resposta, almenys en el cas de Corella, em sembla òbvia. Si ens interessem per un autor devem estudiar tant la seva obra creativa com les seves traduccions; versions que no hem de llegir en lloc de l'original traduït sinó al costat de l'original, per aprendre un munt de